

Úvodník:

Líbila se mi vždy z nějakého důvodu literární historika, kdy umírající tajný legační rada Johann Wolfgang von Goethe na smrtelném loži pronáší památná slova: „Více světla!“ Je celkem jedno, zda je opravdu tento básník řekl, nebo zda si je pamatuju nepřesně, ale přesto si na ně vzpomenu nyní takřka každý den.

Připadám si totiž jako nějaký zběsilý vyznavač pointilismu a můj svět se v některých okamžicích tak trochu podobá comicsovým zvětšeninám z obrazů Roye Lichtensteina. Umělecké směry to byly módní už dávno před mým narozením, falešným sentimentem naše společnost netrpí (pravda, uvědomuji si, že podnikatelské baroko toto mé tvrzení tak trochu vyvrací), a taky postmodernu asi nelze vinit z jejich návratu do mého života. Proč a kdy? Děje se tak v okamžiku, kdy nastoupím do autobusu zcela kapotovaného reklamní děrovanou folií. Paprsky slunce nemohou příliš dovnitř, pohled očí nemůže příliš ven. Za oknem se míhá jen torzo krajiny, rozsekávaný nespojitý svět. Lidé a města skrze síto, pavučinu. Naštěstí léty cvičený mozek skládá optické klamy v použitelný obraz. Ono nestačí pozvolné ubývání veřejného prostoru, je nutné nás ještě více obklopit, zakuklit a svázat.

Zvlášt se těším na ten, co přiváží denně střelbu z brokovnice do bližních a rádoby sexuální aféru, sice dávno vyčpělou a divnou všudyvlezlou pachutí a s plíživým podhoubím. Autobus okresních novin.

Nejsem sice nadšený řidič a automobilista, zároveň nejsem ani radikální příznivec hromadné dopravy. Jen se nechci vzdát požitku ranního a odpoledního čtení, jen chci vidět.

Chraňte čtenáře a vraťte jim okna!

Pavel Kotrla

V PŘES HRANICE PŘEDSUDKY LHOŠTEJNOST

uprchlický čtvrtletník NESEHNUTÍ
<http://uprchlik.ecn.cz/cz/pres.html>

Obsah:

úvodník

Pavel Kotrla: ___2

poezie

Vojtěch Kučera: * * * ___4_5

Ivo Odehnal: * * * ___11_12

překlad

Michail Baru: * * * ___10

Vasyl Machno: Venezia-Express___13_15-18

Dubravka Ugrešić: Hej, Slované___20_21

comics

Michal Jareš: ___16_17

rozhovor

Martin Škabraha: Rozhovor s Luborem
Kysučanem___6_10

jen tak

René Kočík: Někdo toho šílence dělat
musí___18_19

recenze

Mojmír Trávníček: Pochvala Jury
Vičíka___22_24

Jakub Chrobák: Básnický deník neučesa-
ný, leč potřebný___24_26

Jakub Grombří: Arizoňan v kraji
divů___26_28

Andrea Chrobáková-Lněničková:
Zbytečnost Kolmanových
pamětí?___29_31

Kontaktní adresy:

Pavel Kotrla
Bystřička 267
756 24

<http://kotrla.com>
pkotrla@atlas.cz

Knihkupectví Malina
Dolní náměstí 344
755 01 Vsetín
tel.: 571 419 531
knihkup@vsnet.cz

TEXTY, literární čtvrtletník, číslo 46, ročník XIII.,
šéfredaktor: Pavel Kotrla, vydavatel: Knihkupectví Malina,
redakce: Jiří Hrabal, Jakub Chrobák, René Kočík, Dalibor
Malina, Milan Orálek, Martin Škabraha; registrace MK ČR E
13264, internetová adresa: <http://www.inext.cz/texty>
Nevyžádané texty nevracíme ani nelektorujeme.

VOJTĚCH KUČERA

Čeření temných hladin

Nocí,
kdy tupě čekám tání,
prochází říjen,
jeho listopad.

A spánku není,
jen bdění bez ustání.
02:25.
Čas pro závrať.

Vývěva

Špičkový tanec,
zádušný dech.
Závratí
svět vně se blyští a hvízdá.

Výdechy-odsuny-přísuny-vdechy:
komory
k zalknutí
plné.

Zádušný tanec?
Špičkový dech?
Skrz naskrz
o sebe vše ve mně se mne.

Féerie

Za ranního kuropění,
bděním, co se v dnění mění,
kostrovlak se žene tmou,
kostrovlak se žene tmou.

Podél vody, napříč větru,
desítkami kilometrů,
kostrovlak se žene tmou,
kostrovlak se žene tmou.

Uvnitř lidé,
já – nevím, kde –
kostrovlak se žene tmou,
kostrovlak se žene tmou.

Za hranou hlas,
hukot a třas:

kostrovlak se žene tmou,
kostrovlak se žene tmou.

Ze mě klín

Morgány zjevů –
Sirény zel –
Zpět: Zpět: Zpět: Zpět:
Ať zcepení!

Dutín

Výhřez kruhu
v zrak, hmat, pach.
Průsvěty temenem.
Město uvnitř.

Platební komora

Utíkám
k řekám
tiše bdícím,
když táhnou se dnem pomalu.

U břehů
svítává.
Hladina ve svislici
vzlíná mi září na mou tmou.

V těle ní

Stínem tvým splazený a jednou pro vždy veden
třít se skrz kaluže až do samého nebe.
Dech můj líže zemská tíže,
od páteře zebe!

Čeření temných hladin

V době, kdy mezi nádechem a nádechem
není nic než další nádech (ted!),
hladina stoupá, klesá, stoupá
ve svém kmitání.

Kilometr před kilometrem
nevidět konec, vidět, nevidět,
šlapat až po krk, šlapat až na dřeň,
šlapat až do morku, tma.

Vojtěch Kučera,

<http://nehybnost.blogspot.com>

DNEŠNÍ KULTUŘE CHYBÍ KATARZE

**S Luborem Kysučanem o antice,
literatuře a valašské diaspoře**

**Proč bychom měli číst klasickou literaturu?
A proč ji čteš ty? Co v ní nacházíš (kromě za-
městnání ;-)?**

Čínský císař Čchin Š'Chuang Ti nechal spálit ve třetím století př. Kr. všechny knihy kromě lékařských a zemědělských, a přesto postavil čínskou zed' viditelnou i z Měsíce a vytvořil jednu z nejmocnějších starověkých říší. Bez literatury fungoval i režim Rudých Khmerů, kteří na vrcholu svého šílení zabíjeli všechny, kdo uměli číst a psát. Dnešní civilizace by jistě i bez literatury dál úspěšně rostla a vyráběla stále dokonalejší technické hračky. Naskytá se ovšem otázka, zdali by to byla ještě civilizace lidská. Literatura v jakékoliv podobě (třeba jen v ústní slovesnosti nebo v dobrém filmu, což je taky literatura) je prostě atributem lidství stejně jako důvěrné mezilidské vztahy, hra, touha po kráse, náboženství, úcta k mrtvým. Ale přesto bych se zdržel normativní odpovědi typu, že bychom měli číst z těch a těch důvodů – to pak může sklouznout k čítankám, povinné školní četbě a tedy k úspěšnému pohřbení jakékoliv dobré literatury. Tím nechci říci, že by se ve škole literatura neměla učit – dobrý učitel literatury je jako kněz zasvětitel; jenže těch skutečně dobrých je právě tak málo jako těch skutečně dobrých kněží. Mluvíím ze zkušenosti, protože na výborné zasvětitelé do tajemství psaného slova – rodiči počínaje a učiteli konče – jsem měl v životě velké štěstí.

Pominu-li ryze účelovou pracovní četbu anticke a středověké literatury, v níž mezi řádky hledám věcné informace o dané době, dějinách, a třeba také ekologii, pak čtu literaturu asi ze stejných osobních důvodů jako všichni. A to pak nedělím literaturu na klasickou a tu jinou, ale pouze na dobrou a špatnou. Čtu možná proto, bych unikal tzv. reálnému životu, když mne přepadne lehký záchvat misantropie. Jenže podobně jako v případě skoro každého úniku, právě v něm se dozvídáme to podstatné. Unikáme, abychom našli – sebe sama i to, co nás přesahuje a na co ve skřípajícím soukolí každodennosti a systému, který nás chce semlít, není pomyšlení. Literatura nám dává křídla, jež se nám každá společnost bez rozdílu snaží přistříhnout. Literatura je ten paralelní svět, který je jen náš, kam nikdo nemůže, svobodný prostor fantazie, hry, snění. Svět úzce, až intimně propojený s naším nitrem, přelévající se do něj a naopak

z něj čerpají životodárnou inspiraci a impulsy. Právě proto každá diktatura literaturu deformuje a manipuluje a právě proto je ničení literatury a knih vděčným a věčným námětem antiutopií od Orwella až po Bradburyho.

Nedávno mne hodně dostalo, když jsem v televizi viděl rozhovor s velice sympatickou paní z Iránu, která s nadšením vykládala, jak si zamilovala knihy Milana Kundery. Taková míra porozumění v zemi, o níž si povrchně myslíme, že je zvyklá středověkým fundamentalistickým režimem, tomu, sakra, říkám síla dobré literatury! Špatná literatura tu je pouze pro zábavu, moralistické poučování, propagandistické prosazování spásitelských idejí, politikářství (říká se tomu blbým zprofanovaným slovem, že je angažovaná), kdežto ta dobrá zjevuje život, svět a tím nás do něj zasvěcuje. Musím ale dodat, že dělení na dobrou a špatnou literaturu chápu čistě subjektivně. Nesnáším jakékoliv normativní školometské poměřování ať již lidí, knih či jiných uměleckých projevů a musím říct, že literární kritikové a teoretikové nestojí v mém soukromém žebříčku povolání zrovna vysoko.

Zmiňoval jsi Kunderu. Ten, pokud si dobře vzpomínám, definuje funkci románu v moderní kultuře asi jako „průzkum možností lidské existence“. Nenacházíme ve staré literatuře průzkum takových „možností lidské existence“, které jsme dnes pozapomněli, ale právě proto jsou zajímavé nebo i poučné?

Pokud jde o Kunderovu myšlenku, pregnantně vyjadřuje to, co jsem měl na mysli, když jsem poněkud zamíženě mluvil o literatuře jako jakémusi zasvěcení do života, o poznání a prožití toho, čemu latiníci odedávna říkají *conditio humana*. Jen s tím rozdílem, že bych to neomezoval na román, ba ani na literaturu, prostě to je úděl každého umění.

Pokud jde o antickou literaturu a antiku obecně, to je takové oblíbené romantické téma hledat něco, co bylo pozapomenuto. Jasně, když si představíme tu obrovskou destrukci, jakou antika zažila ze strany nájedníků vojenských i ideologických (stačí si jen vzpomenout na trojí spálení alexandrijské knihovny), tak se tu otevírá přímo ideální pole bezmála pro záhadology typu Ericha von Dänikena. Mne však na antice fascinuje něco jiného - nikoliv její archaičnost, nýbrž její modernost a nadčasovost. Mentální i sociální podobnost a analogie s naší dobou, naším stavem mysli. Jasně, všechny antické fenomény, ať již literatura či sport, vznikly z náboženských, mentalitě západního sekulárního člověka dosti vzdálených kořenů. Ale postupně se vyvinuly (v případě literatury to platí jak pro její formu, tak každodenní „literární provoz“) do zcela

moderní podoby. Antická literatura je především vysoce individualistická, soutěživá, najdeme v ní státotvornou tendenčnost i rebelující disidentství, z hloubi duše vyvěrající autenticitu i salonní umění pro umění, o němž tlachali pseudointelektuální snobové a hádali se kritikové. Jenže tu modernitu, na jejímž prahu antika již stála, zničily hordy džihádistů (zejména fanatických křesťanů, třebaže na druhé straně právě díky hrstce vzdělaných křesťanů zůstalo alespoň torzo antického dědictví včetně znalosti latiny zachováno) a trvalo hodně dlouho, než jsme se k jejímu dědictví vrátili. Ale abychom si rozuměli, nechápu to jako nějakou adoraci modernity, podobně jako ta naše, tak i ta antická měla hodně stínů, které mohou dávat za pravdu džihádistům - fascinující je jen to, jak si jsou podobné.

No a co mne z tohoto hlediska uhranulo? Pominu-li klasické, leč nadčasové stoické spisovatele jako Seneku či Marka Aurelia s jejich úpornou potřebou vyrovnat se s vykořeněním, které je daní za oslnivou kosmopolitní civilizaci, a nalézt v tom všem nějaký smysl, či alespoň klid pro sebe sama, pak je to především Tacitus. Jeho historická díla jsou jedinou velkou a skvělou sociologií a psychologií moci, hlubokou analýzou toho, jak se moc tvoří, chutná i hořkne, zastrašuje a láme všechny, na které dosáhne. Tacita by si měl přečíst každý politolog či psycholog zkoumající duši společností pošramocených diktaturou – tedy něco pro nás, myslím, velmi aktuálního.

No a jestli něco zůstalo pozapomenuto? Snad aristotelovská katarze. Třebaže se o ní učí v úvodu do literatury či filozofie i v těch nejzapadlejších Kotěhůlkách, myslím si, že na ni naše kultura i literatura pomalu rezignuje. Postmoderní literatura je zčásti již jen nezávaznou hrou, samoúčelným intelektuálním cvičením, ale pro katarzi v ní není moc místa. Mám za to, že dnešní literatuře chybí katarze právě tak jako moderní společnosti iniciační rituály, možná to přináší i obdobné psychologické důsledky. No a abych se vrátil na začátek, tak dobrá literatura je pro mne ta, která tu katarzi ve mně probudí. Neboť právě katarze nás nějakým způsobem zasvěcuje, propojuje s řádem světa. V tom je možná až jistý náboženský rozměr literatury i pro člověka, který v tradičním smyslu náboženský není. Takže se vlastně vracíme zase do antiky. Katarze znamená očistu a očista je jedním ze základních atributů většiny antických náboženství.

Někdo mi nedávno říkal, že v Olomouci nejsou žádní Hanáci, že všechno jsou Valaši, co se tam skutáleli z hor, a že na celé Moravě je to stejné. Máš podobnou zkušenost? Jsou Valaši lidem, který žije převážně v diaspoře?

No kdyby tomu tak s Olomoucí doopravdy bylo, hned bych to město, které mi je v patách už od útlého dětství, měl o poznání raději. Ale jinak všechno je přesně tak, jak říkáš. Někdy doslova i s tím kutálením... ;) S tou diasporou, když se podívám nejen na vlastní docela rozvětvenou rodinu, ale na osudy Valachů v dějinách vůbec, to sedí taky. Chudoba vyháněla lidi z Valašska do diaspo-ry neustále - a to od Ostravska a jižní Moravy až po Ameriku. Vlastně díky diaspoře se k nám Valaši vůbec dostali. A tak už se pomalu zase ocitáme skoro v antice, překvapivě i přes Valachy. Přinejmenším část obyvatel dnešního Valašska se přece dostala na Moravu někdy mezi 15. až 17. sto-letím přes Karpaty z území dnešního Rumunska, tehdejšího valašského knížectví. A protože šlo o oblast starověké Dácie, která se stala jednou z provincií římského impéria, zachoval se zde ro-mánský dialekt, z něhož se vyvinula novodobá ru-munština. No a něco málo slov z toho, tehdy ještě jako burčák kvasícího dialektu, si Valaši přinesli s sebou až k nám na Moravu, dokonce včetně několika místních jmen a slov řeckého a latinské-ho původu, která se zachovala ve valašském ná-řečí. Je to vyloženě lingvistická lahůdka pro vý- střední filology.

Valaši nesou všechny rysy lidu v diaspoře, jaké najdeme třeba u Arménů, Židů či jakýchkoliv jiných etnik a komunit žijících „on the road“. Tvrdo- hlavost, bojovnost a troufám si říci, i určitou úspěš- nost vyvzdorovanou bojem o přežití v nehostinných podmínkách. V ustrašených českých poměrech je umíněná bojovnost Valachů docela ojedinělým a sympatickým fenoménem – počínaje slavným povstáním v 17. stol. a konče třeba odbojem v době nacistického protektorátu. A jak to v dějinách paradoxně bývá, dědictvím nelehkého životního údělu pak jsou nejrůznější success-sto-ries, z těch valašských třeba Baťa či Sousedík. Teprve až dnes, zdá se, dobrou reputaci Valachů trochu kazí jistí dokonce už i v zámoří známí politici.

Při tom všem je na Valaších sympatické, že se neberou nějak extra vážně, takový fenomén Valašského království se stává recesí na téměř cimrmanovskou notu. A docela legrační na tom všem je, že pro většinu lidí zvenčí je zdejší život zahalen do jakéhosi laciného folkloristického mýtu, asi jako když v Čechách pohlížíjí na Jihomoraváky coby na vínkem přiopilé juchající chasníky v krojích. Ale jakožto člověk jsoucí jak svým původem po tátovi, který pro mne hodně znamená, tak svým srdcem na Valašsku napůl doma, se značnou po- baveností nahlížím tomuto mýtu pod kůži. Jde o napůl literární, napůl kšeftařský kýč, který za-

krývá skutečnou realitu, v níž můžeme potkat nerozplizlou vytvarovanost lidských povah a velkou dušnost stejně jako malicherné spory o slepice a celé panoptikum obecních opilců a podivínů. Buď jak buď, na své dlouhé cestě a skrze svůj historický úděl jsou Valaši možná autentičtější Středoevropané než ti, kdo nevystřčili paty ze svých bohatých měst a nepřekročili jejich bezpečné, leč omezující hradby.

Tak doufám, že se v té diaspoře neztratíme a děkuji za rozhovor!

Martin Škabraha

Lubor Kysučan (1968) působí na FF UP v Olomouci a FSS MU v Brně. Třebaže plně souhlasí s myšlenkou Ladislava Klímy, že „ve škamnech zblbne i ten, kdo předtím blbcem nebyl“, působí jako univerzitní učitel. Zabývá se dějinami latiny, sociálními a kulturními dějinami pozdní antiky a ekologickou problematikou ve starověku. Aby se z akademického světa zcela nezbláznil, věnuje se pomoci uprchlíkům v rámci Amnesty International a občasným humanitárním a pozorovatelským misím. Je členem redakční rady časopisu PŘES, věnovaného uprchlictví, migraci atd.

MICHAIL BARU

KAM TUVURVUR

už třetí měsíc neprší
kvůli troše štavnatých lupů
si ženy rvou navzájem vlasy

MANGLOK DŽA

noční závan větru...
nespokojeně zaduněl
buben z tchýniny kůže

SUMKWE LOCH

kopím do písku
píšu jméno své milé:
křížek a kolečko

Přeložil Jakub Grombíř

Michail Baru (1960), minimalistický básník, žije v Puščinu nad Okou, pracuje ve výzkumném ústavu chemie, básně jsou z „překradové“ sbírky novoguinejských haiku *Měsíc a kuskus*.

IVO ODEHNAL

ZPOPELŇOVÁNÍ

Jako naschvál mi ustlali
v kamenném peří

Léto umí lhát i když pelichá
Gumová pleva mu trčí z pusy

Les v krmítku mi škube okem
Doutnám v lánu
otlačený žízní

Něco se děje v mé mosazné duši

Proč večer v kuchyňské zástěře
otvírá dveře tmě
takže jí oko nabobtnává?

Noc láme nehty kamínkům

V rajském krmítku
oddechuji
létem olizován

Kosti mám bez nervů
radost ze dřeva
vlasy hliněné...

VÁBIVÉ

Noc mi někdy olizuje víčka
když kolem mne vzrušeně dýchá

Nafouklým vesmírem oteklá louka
je z ptačích kůstek
ostrých jak trylky

Nad kostrbatou hlínou
tlukou do sebe nahé stromy

Láskou? Nenávistí?

Po divokém peří
klouže rosa
Řeka bičuje měsíc holí větru

Trnový keř
má meč mezi koleny

A klidně vraždí ticho

KAMENNÝ POHLED

Na papírových lodích
při odplouvání
zmenšujeme se

Tak je to

V očích rozkvetl strom
/labuť v plášti luny/
Ano I výr na to zírám
miláčku

Pláče-li noc srdcem
/horu to nedojímám/

Snop z díže
ke konci vynášejí nohama napřed

Ó ano Kraj má za ušima
/k netopýrům přibíjí vrata/
kapky deště

ve vymřelém městě
/jenom/ múry tlučou na sklo
rata tata tata...

Z CYKLU RODINNÝCH TABU

Nahota byla u nás odjakživa tabu

Žádná frei Kultur
Žádní nudisti

Jednou ráno se mi mihl před očima
černý chlupatý chomáč
ve škvíře matčiny noční košile
když stávala z postele

Otcův úd jsem náhodou zahlédl
jedenkrát v životě

Až daleko později mi došlo
že jsem asi průkazně viděl
svého stvořitele

OBRÁCENÁ STRANA MĚSÍCE

<http://www.obracena-strana-mesice.cz/>

VENEZIA-EXPRESS

Vasyl Machno

Když vyjedeš z Budapešti do Lublaně kolem páté odpoledne rychlíkem, který se jmenuje Venezia-Express, rychle projíždíš nížinou, kde občasné nízké pahorky pouze zvýrazňují rovinatost maďarské krajiny. Vlak uhání, míjí vesnice, městečka, žlutá kukuřičná pole; míhají se nápisy v maďarštině a na stanicích zaznívá specifická melodičnost maďarštiny, kterou jsou ohlašovány stanice a časy odjezdu tohoto vlaku. Obyčejný podzimní den – v maďarském slova smyslu – právě končil.

Celá Budapešť zůstala někde vzadu, s celou tou nemožností dotelefonovat se Zalánu Tiborovi, s nímž jsme si předem napsali elektronickou poštou a domluvili schůzku, jenže telefonní automaty na budapeštských ulicích mě se Zalánem nikterak neráčily spojit. Několik hodin kroužení kolem nádraží Keleti minulo zbytečně, protože zaprvé, nesešel jsem se s mým dávným přítelem Zalánem Tiborem, ale ne tak docela, protože zadruhé jsem několik hodin poseděl na lavičce vedle kostela a studoval architekturu tohoto města: oprýskané domy, atlanty, jimž odpadaly některé části obličeje. Zrovna naproti kostelu se rozložila směnárna obhospodařující valutovou klientelu; malé auto neznámé značky dlouho stojí u hydrantu a plní cisternu, řidič zatím poklidně dřímá a závozník vytahuje hadici; auto objíždí okolní záhony a zalévá je. Jelikož cisterna je dost malá, musí se plnit často. Čas, který vyplňují naplňováním cisterny z hydrantu, lze nazvat časem hydrantizace, ti dva prostě hydrantizují.

V Budapešti se mi nelíbili taxikáři, kteří člověka téměř vytáhnou z vagonu, nelíbilo se mi nádraží Keleti, dávno neopravované, hemžící se lidmi a přeplněné nepříjemnými zápachy, kde u každé oficiální směnárny, kdo ví proč, stojí vždy muž neurčitého věku a profese, který vám ochotně vymění všechny možné valuty na forinty a, samo sebou, i obráceně.

Na další stanici jsem se rozhodl dát si cigaretu a vyšel jsem na chodbičku. Kousek ode mne stál mladý muž, jenž hlasitě, snaže se překřičet rachot kol vagonu, mluvil s někým mobilním telefonem. „To je Rakušan“, zamyslel jsem se, „určitě je to Rakušan.“ Když ukončil rozhovor, usmál se. Jen tak ze slušnosti mě napadlo zeptat se ho: „Where are you going?“

„To Graz“, usmíval se dále. „Graz? This train is going across the Graz?“, přeptal jsem se snaže se ovládat, protože v mém cestovním pasu se zlatým trojzubcem byla pouze dvě víza: maďarské a slovinské, včas opatřená ještě v Americe, rakouské pochopitelně chybělo, protože do Rakouska jsem

zajíždět neplánoval. Jenže vlak přejížděl hranici Rakouska, aby nějakých 50 kilometrů pokračoval po jeho území, v důsledku čehož přede mnou vystávaly ne zrovna lákavé obrazy setkání s rakouskými pohraničníky. Vyslovuji „Thank you“ a snažím se pokud možno vzpamatovat, vcházím do našeho kupé, kde podřimuje manželka unavená cestou.

Minutu, dvě stojím ve dveřích kupé, rozhoduji se, jestli ji mám vzbudit, zatím se za mými zády mihne maďarský průvodčí, v patřičné čepici, košili a kalhotách, suchar ve stejnokroji, zarazím ho na konci vagónu neartikulovaným výkřikem, protože si nejsem jistý, jestli vůbec rozumí slovo anglicky. Maďarský průvodčí se snaží pochopit, co mu to tady drmolím, náš neúspěšný dialog přerušuje několik mladých lidí, kteří procházejí naším vagónem do restauračního vozu. Můj Rakušan se opět objevuje na chodbičce. Volám ho na pomoc, naše rozmluva ve třech končí tím, že se ujišťuji ještě jednou: do Slovinska jedeme přes Rakousko, za maďarským průvodčím se rychle zavírají dveře druhého vagónu.

Vracím se do svého kupé, manželka už nespí, mlčky se dívá skrz okno, na jehož skle se odrážejí červená světla železničních přejezdů. Co nejšetněji se jí snažím vysvětlit, že vlak, na nějž nám prodali jízdenky, jede z nějakého důvodu přes Rakousko, přičemž nemáme rakouská víza. K mému velkému údivu klidně odpoví: „Bezva, takže se podíváme i do Rakouska.“

Její lhostejnost mě porazila, svalil jsem se na sedadlo, tupě si prohlížel ornament tkaniny, kterou potahují lůžka ve spacích vagonech a nevěděl, jestli se mám hlasitě smát nebo se přece jen nějak připravit na setkání s Rakouskem, ale nic smysluplného mě nenapadlo.

Maďarští celníci rychle zkontrolovali naše pasy, vyměnili si významné pohledy a předali nás svým rakouským kolegům.

Když do našeho oddílu vstoupili dva Rakušané ve stejnokroji pohraničního četnictva, pochopil jsem, že snadnou domluvu mezi námi očekávat nelze.

Jeden byl zavalitý, typické rakouské kníry, které lze spatřit na fotografiích Vídně z počátku 20. století, druhý se vryl do paměti tím, že dobře mluvil anglicky, což nás nakonec také zachránilo. Tlustoch se posadil vedle mne a pečlivě prohlížel naše pasy. „Ať se dívám, jak se dívám, rakouské vízum nikde nevidím.“ Obrací ke mně svou masivní rakouskou hlavu a drmolí na mě německy; rozumím i bez tvého pitomého překladu, můj drahý Rakušane, co stojíš ve dveřích kupé. Je třeba vysvětlovat, že jsme neplánovali zajíždět do Rakouska, že jedeme do Slovinska, že jsme vůbec nevěděli, že vlak jedoucí do Itálie projíždí také Rakouskem, které tak miloval můj pradědeček,

jenž byl občanem Rakouska-Uherska a jenž svého času býval ve Vídni častěji než oni navštěvují Baden-Baden nebo Karlovy Vary, a že opravdu lituji, že na mapě už není Rakousko-Uhersko, a že bych si mohl vlastně nárokovat rakouské občanství, jelikož všichni mí pradědové i prabáby byly jeho občany, ale přes to přese všechno, neplánujeme vysedat ani v Grazu, ani v žádném jiném městě mého milovaného Rakouska, ano, pane důstojníku, našeho milovaného Rakouska. Pohraničník mi ještě jednou strčí pod nos seznam zemí, z nichž je do Rakouska potřebné vízum a mezi nimiž vidím Ukraine. Mé argumenty očividně nestačily, tlustý pohraničník nadále třímá v rukou naše pasy a já nevědomky začínám recitovat Majakovského. Nakonec vytahuje svůj mobil a vytukává jakési číslo. Mě říká: „Come back to Budapest.“ O dvanácté v noci, hm, ovšem já jej docela chápu: má své instrukce a my nemáme víza. Nemáme podle jeho instrukcí právo překročit rakouskou hranici. Na druhém konci se někdo ozývá a můj Rakušan tomu někomu něco vysvětluje: jak se nakonec ukáže, domluvil se s jiným rakouským pohraničníkem, který té noci také konal svou nelehkou službu při odhalování potenciálních ukrajinských imigrantů, ovšem na rakousko-slovenské hranici, kam právě míří ten divný expres Venezia.

Zachránila nás obyčejná newyorská Driver License, s jejímž získáním jsem v New Yorku otálel skoro dva roky. Mým posledním argumentem ohledně toho, že neplánujeme nelegálně zdrhnout do Rakouska, nemíníme rovněž nechat osiřet Ameriku a navždy opustit Ukrajinu, se skutečně stalo newyorské řidičské oprávnění, protože, když jsem zalovil v náprsní kapse saka a vytáhl z ní plastickou kartu Driver License, Rakušané se na sebe podívali.

Když nám rakouští pohraničníci popřáli šťastnou cestu, vrátili pasy a zmizeli opět ve spoře osvětlené temnotě, v našem kupé se rozhostilo téměř mrtvolné ticho. Až když se vlak rozjel a manželka se začala smát, rozchechtal jsem se také já.

Uháněli jsme Rakouskem nikde neevidovaní, téměř nepřítomní v jeho prostoru a pouhé pomyslení na to, že na rakousko-slovenské hranici nás čeká někdo zcela neznámý, protože uvěřil svému kolegovi, který svým způsobem uvěřil zase nám, že opravdu míříme do Lublaně, posilovala tuto fantasmagorii, v níž jsme se mimovolně ocitli.

Venezia-Express přijíždí do Lublaně přibližně ve tři čtvrtě na tři, přivítalo nás chladné zářijové lublaňské ráno: všechno zamčené, dokonce i budova nádraží, - žena si hned vzpomněla na Ameriku: „Tam mají všechno otevřené non stop.“

„Tohle je Evropa,“ odpovídám snaže se neutralizovat její skepsi.

...PŘIŠEL MI DOPIS, ŽE JSEM PRY
PROPUŠTĚN - MYSLÍM, ŽE TEN
POKUS DONUTIT DVACET ŽÁKŮ
ČÍST ODYSSEA JAKO KÁNON
NEBYL NEJLEPŠÍ...

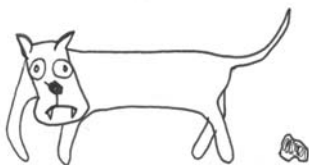
JMENUJI SE
UMBERTO E.

... A MOŽNÁ JSTE VIDĚLI V
TELEVIZI ADAPTACI MÉ STUDIE
"ČTYŘI DOBY NEPOROZUMĚNÍ".
DNES VÁS ZASVĚTÍM DO JEDNOHO
DETEKTIVNÍHO PŘÍPADU.

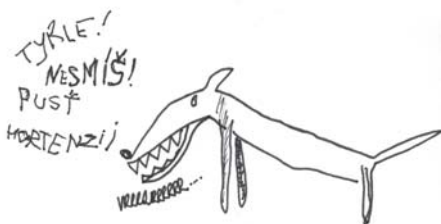
PŘIŠEL JSEM TOTIŽ NA TO,
ŽE PES BASKERVILLSKÝ BYLI VE
SKUTEČNOSTI PSI DA... JEDEN
BY SOTVA STAČIL UDĚLAT TO, CO JE
O NĚM PSAŇO.

"OH, POOR WATSON..."

... DVOJICE PSŮ? ODTUD PAK VEDE
JASNÁ STOPA K JISTÝM PSŮM
JMÉNEM S. & T.

A PAK UŽ JE JEDNODUCHÉ
ZJISTIT, KDO TO BYL TEN
ŠÍLENÝ STAPLETON ---

--- SAKRA, JÁ TEN HAŠIŠ NEMĚL
BRÁT V TAKOVÉM MNOŽSTVÍ...

DUPAČŇVÁGI! PŮČTĚ

Podají se najít jakousi kavárnu: v malé místnosti sedí pár osob; všichni kouří, a tak šedivé šmouhy kouře visí jako girlandy nad hlavami nepočetných návštěvníků, naproti nám dva mladí Slovinci objednávat budou pizzu nebo něco pizze podobného, jeden z nich říká, aby do toho dali hodně cibule. Cebulja, tohle slovinské slovo, speciálně dochucené zápachem smaženého masa se pro mne stalo verbálním kódem této noční cesty – chtělo se mi jej opakovat donekonečna jako rytmus kol vlaku.

Z ukrajinštiny přeložil Tomáš Vašut

NĚKDO TOHO ŠÍLENCE DĚLAT MUSÍ

S literárními láskami je to jako s těmi v životě. Zjevují se nečekaně a člověku vždy dokonale předrážejí mozek. Napsal jsem toto – a co dál? Pařížský Čech patří laskavému vydavateli, subotického Kiše vyženil J. H., hrázného a štamgasta od Hausmanů uvádí J. Ch. a přehrabovat se v bibliotéce milého šéfa tohoto listu? Ten by měl hnal!

Protože je 12. června, budu psát o mužích jménem: Alberto Caeiro, Álvaro de Campos, António Mora, Ricardo Reies a Bernardo Soares. Pěstuju v sobě obrysy situace, kterou bych chtěl dotvarovat v některém z živých snů: tato společnost se v něm sejde u jednoho stolu v malé nevzhledné pivnici s přítulným názvem Venkovská kuchyně na lisabonské ulici Rua da Atalaia. Šťavnaté oranžové kostky lososa muži zapíjejí výtečně vychlazeným Sagresem a ze šťopek z tenkého zeleného skla srkají rubínovou višňovku. Když na řeku rozvalující se u paty města jako líný kocour padne vlahý soumrak, vstoupí do lokálu ještě jedna osoba: Fernando Pessoa. Na polámaný věšák pověsí parádní klobouk, usedne ke stolu v rohu, kapesníkem si obřadně vyčistí okuláry, ukrotí cigaretu a zahalený v modravý dým nenápadným pokývnutím hlavy pozdraví ten bujarý spolek, co se právě mlaskavě nacpává vařenými šnečky, jejichž maso dobývá z křehkých ulit pomocí párátek.

Jak je všechny dobře zná! Třeba námořního inženýra Álvaro de Campos. Je o dva roky mladší a o dva centimetry vyšší než náš osamělý host. Rád čítává Opiárium, které onen námořník napsal v březnu roku 1914 na palubě lodi v Suezském průplavu: „Palubní stevard, ten je prostě ničema. S tou Švédkou spatřil mne... Vše domýšlí pak sám.“ Uchechte se a vzpomene si na jiné námořníkovy verše: „Jednou mi v jedné restauraci mimo prostor a čas naservírovali lásku jako studené dršťky.“ Z mísy, kterou před našeho hosta staví unavená kelnerka,

se kouří, dršťky po portsku tu dělají nejlepší v celém městě.

„Básníka přírody“ Alberta Caiera náš osamělec navštívil před lety v jeho domku ve středním Portugalsku. To on mu tehdy poradil, aby se natáhl do letní trávy a zapomněl na všecko, co ho kdy učili. Od té doby se ho zmocňuje stále větší neklid, který spolu s pomocným účetním v městě Lisabonu Bernardem Soaresem ukládá do zvláštní knihy absurdního bytí a zběsilého snění. „Šálek kávy, tabák, který kouříme a jehož vůně nás prosycuje, přimhouřené oči v zešeřelé světnici... co víc chci od života než tohle a své sny... Že je to málo? Nevím. Víím snad, co je málo a co je hodně?“ napadne nasyceného hosta a drobným písmem si na lístek poznamená: „Nikdy nedělej dnes, co můžeš neudělat také zítra.“

Ale protože je 12. června, já už nic odkládat nemůžu: je to právě sto dvacet roků, co Fernando Pessoa přišel na svět. A s ním i Alberto Caeiro, Álvaro de Campos, António Mora, Ricardo Reies či Bernardo Soares. Po šnečí hostině teď svému stvořiteli připíjejí portským barvy temné krve a mně dojde, že tajemství jménem Fernando Pessoa rozumím, ale vůbec ho nechápu. Možná to je dobře, neboť „pochopit znamená zapomenout milovat“.

„Abychom mohli číst geniální knížky, někdo toho šílence dělat musí,“ odvětil P. K., když jsem ho v redakčním raportu zpravil, o kom chci napsat.

V přísném mramorovém hranolu uprostřed nespoutaných manuelských vlysů svatého Jeronýma, tam, kde se kdysi za štěstí svých výprav modlil Vasco da Gama, leží ostatky muže, který věděl, že „literatura je nejpříjemnější způsob, jak nebrat na vědomí život“. – Jako bych teď slyšel, jak v podkrovním pokojíku s výhledem na moře lisabonských střech skřípe rozvrzané pero vykručující káravé věty o tom, jak je absurdní si myslet, že to nejlepší, co ze života můžeme mít, jsou vepřové kotlety, červené víno a nějaké to děvče. Ale řekněte to někomu, kdo se včera poprvé dotýkal těla své milenky... Holt na skutečný život je literatura někdy krátká.

René Kočík

 aluze

Revue pro literaturu, filozofii a jiné

*Adresa redakce:
Křížkovského 10, PS 207,
771 80 Olomouc
e-mail: redakce@aluze.cz
tel.: 585 631 159*

*poezie / próza / vzpomínky
rozhovor / studie / recenze
glosy / archiválie
<http://www.aluze.cz>*

HEJ, SLOVANÉ

Dubravka Ugrešić

Nastupuji do amsterodamského autobusu číslo 15. Otevírám kabelku, dlouho se v ní přehrabuji, hledám peněženku a nakonec podávám peníze za jízdenku.

– Dvě zóny, prosím... říkám pochybnou holandsčinou.

– Ty jsi „od nás“? ptá se mě prozíravě.

– Jsem „od nás“.

– Odkud? ptá se mě a rozhodně mi vrací peníze.

– Jsem ze Záhřebu, říkám. On je Makedonec. Žije tu už dvacet let. Vzal si Holanďanku, má tři děti.

Blíží se moje zastávka.

– Když jsem na téhle lince já, máš jízdu zdarma. OK? – pokřikuje.

– OK!

Jsem v bostonském hotelu. Hotelový pokoj je non-smoking, jako i celá Amerika. Do pokoje vchází uklízečka. Říká „good morning“, omlouvá se. Její akcent mě tahá za uši, přistoupím k ní. Prohlížím si cedulku se jménem na její uniformě. *Ferida*.

– Jste od nás?!

– Z Travniku. A ty?

– Ze Záhřebu.

Je tady už několik let. Přišla sem, když začala válka v Bosně. Ona, muž a dvě děti. Jsou tu spokojení, nedávno dokonce koupila byt. Ne, ne, vrátit se do Bosny ji ani nenapadne. V tomhle hotelu jsou od nás ještě další. Ten na recepci je ze Zadaru, ta, co dělá administrativu je z Karlovce, ten v kuchyni je z Požarevce, skutečná malá Jugoslávie...

– V hotelových pokojích je doopravdy zakázáno kouřit? – ptám se.

Dívá se na mě prozíravě, usmívá se. Zamíří k těžkým oknům, dává mi instrukce, jak je mohu pootevřít....

– V pohodě! Když na dvanáctém poschodí šéfuju já, můžeš si zapálit...

Na chvíli odchází a vrací se se sprejem v ruce.

– Heleď, holka, tady jsou ubytovaní Arabové, jejichž děti studují na Harvardu. A kde by byli Arabové bez tabáku! A kde by byli Amíci, kdyby bohatým Arabům zakázali tabák! Takže když dokouříš, trochu to tu posprejuj tímhle sprejem...

V Německu, po dlouhé cestě, zastavuji někde poblíž Frankfurtu u nějakého motelu. Vcházím na toalety. U východu z kabinky vhadžuji do košíku padesát centů. Mladík, který sedí u stolu s košíkem, říká:

– Dziekuje...

– Polák?

– Rus – říká.

– Myslel jste, že jsem Polka? – pokračuji v ruštině...

– Ano, a kdo jste?

– Bývalá... Jugoslávka.

– Kde jste se naučila rusky!? – ptá se, jako by dosud nepotkal fakt nikoho, kdo mluví rusky.

– Dlouhé povídání...

– Berte, nemusíte platit... – říká a vrací mi peníze se širokým úsměvem.

– Ne, ne, proboha... – znova vhadžuji padesát centů do košíku. Jsem zmatená, přemýšlím, jestli mu mám nechat dvě tři eura.

– Good luck... – říká neobratně mladík, jako by štěstí mohlo mít nějakou šanci jenom v angličtině.

– Good luck – říkám.

Nevím proč, ale pokaždé po obdobných setkáních – a bylo jich nesčetně – se cítím jako hlavní postava v jakési pohádce. A tam, v pohádkách, bývají pomocníci. Makedonec mě obdaroval jízdou zdarma autobusem číslo 15, Bosňanka mi nabídla právo kouřit a Rus mě nechal zdarma použít záchod. A najednou mi dochází, že globální bratrství přece jen existuje. To jsme my, třída proletářů. Poznáme se během vteřiny, slovně se poklepáváme po ramenou, obdarováváme se drobnými službami jako děti, jedni druhým sundáváme nějaké těžké neviditelné břímě, a protloukáme se dál. A já, za sebe, splatím dluh. Drobné, které vydělám těmito slovy, se přesypou do rukou nějaké Bulharky, klozet frajle, nějakého Rumuna, umývače oken, který pracuje na černo, nějakého Rusa, pouličního muzikanta se skvělou hudební akademií, nějaké Moldavky, která se mě na ulici zeptá, jestli nemám cigaretu...

A proto, zvedněte hlavu, Slované, i pro nás existuje naděje! V pohodě, bratři!

Z chorvatštiny přeložil Jiří Hrabal.

Dubravka Ugrešić (1949) – chorvatská prozaička, básnířka, esejistka, překladatelka a literární teoretička. Text byl knižně publikován v souboru esejů *Nikog nema doma* (Zagreb 2005).

POCHVALA JURY VIČÍKA

Muzejní společnost ve Valašských Kloboukách vydala (zásluhou Petra Odehnala a s jeho doslovem) nenápadnou knížku „příběhů ze Zlína a okolí“. Autor: Jaroslav Kovanda. Název: Nejaký Jura Vičík. Není to záležitost muzeální, ty příběhy jsou jak se patří živé a živý je i jazyk, jímž jsou vyprávěny – valaština.

Knížku Jaroslava Kovandy můžeme číst na několikero způsob. Můžeme ji brát do rukou jako soubor originálních fejetonů, v nichž se zrcadlí život, jeho proměny, reglementace a „hlúposti“ ve Zlíně a širším valašském okolí; a se zřetelem k tomu sledovat i celkový kompoziční záměr. Můžeme se ponořit do příběhů a situací svérázného valašského hrdiny naší doby, který tomuto životu v nepokojné a neřádné době statečně odolává a potýká se s jeho nástrahami, aniž by si zadal s papaláši a jejich přicmrdávači všeho druhu od protektorátu po normalizaci. Můžeme studovat proměnu básníka v prozaika (a prorůstání jeho poezie do prózy), nebo dokonce zkoumat, která se jeho druhá profese sochaře a malíře uplatňuje při uměleckém přetváření skutečnosti okem, hmatem, poklepem a barvou. A také lze tuto nevelkou knížku vnímat jako zprávu o současném stavu valašského jazyka. Neboť Kovanda píše po valašsky. Nejsympatičtější na tom je, že se ne snaží rekonstruovat nějaký ideální dialekt a nepřistupuje k jazyku jako dialektolog, aby předkládal a prozkoumával jazykový materiál a bádal nad jeho odlišnostmi lokalitu od lokality. Neznepokojuje se úpadkem jazyka našich předků nebo tlakem spisovné normy na školní děti i seniory. Od Velkých Karlovic přes Vizovice po integrované zlínské obce neexistuje jednotná forma jazyka. Ještě dnes lze pozorným sluchem rozeznat mluvu města Karolinky od řeči vesničanů z Francovy Lhoty. *Nejaký Jura Vičík*, který se v těchto rozlehlých valašských prostorách pohybuje, to však nevnímá a neregistruje. A Kovanda ho představuje v tom jazykovém ovzduší, kterému by roduvěrní vyznavači spisovné valaštiny své rodné obce mohli vyčítat nekorrektnost, nespolehlivost, nesprávnost. Museli by ovšem zapomenout – jako že na to v podobných vášnivých jazykových přích zapomínají – že sami vedou své spory jazykem vštípeným školou, novinami a televizí víc než řečí mateřskou, jejíž prvky víceméně jen tvrdí muziku jako basa a bicí nástroje.

Kovanda má velmi jemný sluch jak pro to, co s jazykem na Valašsku nezbytně dělá průnik spisovné normy, tak pro tvůrčí sílu dialektu, který

reaguje na nové podněty a nové skutečnosti a adekvátně je pojmenovává; jeho valaština se chová prostě jako živý jazyk a ne odumírající relikv čehosi zapomenutého. Zcela namátkou: u Kovandy např. „znábořili hlúpého Jarka na budování vysokých pecí“. To slovo mohlo vniknout do pokladnice valaštiny až při *náboru* pracovníků do průmyslu v padesátých letech; a jistě by zašlo se zánikem náborování, kdyby se zásluhou nějakého Vičíka nedostalo do literatury. Dovolím si odbočku do vzpomínky, která potvrdí, že podobnou pohotovost prokazovala valaština odedávna: Když se u nás v dědině objevil první motocykl a kupodivu s valašským pojmenováním „ogar“, říkalo se mu všeobecně *repeták* a to slovo žilo hodně dlouho, až se zevšedněním a rozšířením motocyklů do každého dvora nastoupila do jazykové praxe nová pojmenování. Takže to slovo Jura Vičík nezná: byl prostě odjinud.

Petr Odehnal píše v doslovu velmi zasvěceně a odborně o „úžasné lexikální materii kořeněné morfologickými zvláštnostmi“, které Kovanda „začal opatrně navlékat kabátek trochu zbojnický a trochu humorný, protože v těchto oblastech si už dialekt jistý respekt vydobyl“. Paradoxní na tomto správném postřehu je, že první a dosud pravděpodobně nejlepší próza napsaná valašským dialektem – *Vlk Krampotú* Jana Misárka Slavičínského, z konce devatenáctého století – je povídka baladická. Odehnal se o tom zmiňuje a nezapomíná připomenout, že „její rukopis přijal do Květů Svatopluk Čech, ovšem po čase jej Misárkovi vrátil, protože nějaký Sertvác Heller byl proti užití nářečí mimo přímou řeč“. Bodejť by ne, on ten Heller, který se S. Čechem Květy založil, je v literárních dějinách prezentován jako „zakladatel českého salónního románu“, a Valaši včetně Jana Misárka do českých salónů nepronikli a pravděpodobně by tam budili pohoršení i přímou řečí. Dnes tuším v české literatuře se již autoři salónních románů nevyskytují a nebudou tudíž ohrožovat existenci nějakého Vičíka. Jaroslav Kovanda však také ví, že čtenáři a kritikové na západ od Zlína a zejména v Praze a ještě dál nemají vždy k dispozici Kazmířův Slovník valašského nářečí, a proto v závěru knížky nabízí „něco jak vysvětlivky“; samozřejmě i ve výkladovém textu zůstává na půdě valaštiny. Pochválíme ho, že jako uživatelé spisovné češtiny hledávali poučení v „Trávníčkovi“, listuje a vybízí k hledání v Kazmířovi. (Spoluautor Trávníčkova Slovníku Pavel Váša díky zkratkové zvyklosti při citování vypadl, až i sám Trávníček uvěřil, že je jediným autorem slavného díla a v dalších vydá-

ních se jako takový uváděl.) Všechno tam pochopitelně nenachází – např. sloveso *petat*, *petávat*. Ale mohu potvrdit, že jsme opravdu *petávali* už zamlada a *petali* i naše děti. A *komočuchy*, kteréžto „slovo čul enom raz v životě“ (Kovanda) v Kazmířovi jsou a hojně se o nich mluvilo a hojně v nich chodilo hlavně za války. A vyrobili si nějaký valašský neologismus autor sám (nebo prostřednictvím svého protéovského hrdiny), dělal to vřdycy v logice dialektu. A dokonce jen tak mimochodem přímo v textu uvádí příklad nebo návod k takové tvorbě: „Teda nohavice, spíš *hnátovice* (protože z nich trčely spíš hnáty než nohy). Jednou jedinkrát jsem se pozastavil a nezůstal jsem přesvědčený, mohli Valach zvolat „Ježkovy oči!“

Chvályhodné také je, že autor nepracuje s „klasickými“ folklórními typy, nehraje si na lidového vypravěče s očekávanými smíchootvornými pointami, ani se nezaklíná, že ty stránky „napsal život sám“. Samozřejmě ani nedává záruku, že si všechno od a do zet vymyslíl a připomíná-li text události a osoby povědomé, jde o podobnost čirou náhodou. Devatenáct příběhů své knihy napsal Jaroslav Kovanda, smísil dokument s básní, vzpomínku s pohádkou, výmysl se svědectvím; a převzal plnou odpovědnost za text i za Juru Víčíka, neboť víme, že podobní hrdinové bývají zbaveni svéprávnosti.

Mojmír Trávníček

BÁSNICKÝ DENÍK NEUČESANÝ, LEČ POTŘEBNÝ

Ladislav Jurkovič se představil svou třetí sbírkou snázvem *A do třetice pleskot vět* s podtitulem *Básně 2005-2007* (Brno: L. Marek). Je to knížka útlá jen zdánlivě, protože se v ní použilo ne právě tradičního rozpoložení jednotlivých básní na stránce. Protože knížka chtěla být čenářii dostupná i finančně, básně jsou řazeny za sebou a ne každá začíná na nové stránce. Zpočátku se mně zdálo, že jde o dost tvrdý zásah do soukromí jednotlivých textů, teď si myslím, že je to vlastně jediný možný způsob, jak Jurkovičovy básně klást – totiž prostě, za sebe. A je to i jeden z nejdůležitějších charakterizačních rysů této poezie: je to básnění v nejlepší slova smyslu příležitostné – básnická tĕkavost a zároveň i roztoužení semelou do sebe vlastně úplně všechno, co tvoří naše životy: najdeme tu motivy erotické stejně jako vysoce sakrální, najdeme básně klidného, vyznavačského tónu vedle básní-výkřiků,

jakýchsi zlostných komentářů naší doby. A právě toto míšení jednotlivých poloh ospravedlňuje v mých očích příležitostnost těchto básní – veršům s jinou dikcí, s menším nasazením, neodpouštěl bych leč jaké to slovo navíc, mnohdy přebujelé výpůjčky. Ale Jurkovičovi toto všechno věřím – je to živel zachycený ve chvíli, kdy jeho běsnění kulminuje. Není to výsledek dlouhého hledání, ohledávání, čekání. Je to vlastně jeden velký básnický deník. A nejenom to. Jurkovičovy verše se pořád obracejí nazpět, nejsou spokojené s tím, jak se vyrovnáváme s traumaty minulosti, křivdy, ale i drobné radosti, jsou mu stále druhou, právoplatně existující skutečností. Proto tolik návratů k židovství, proto málem vášeň pro hřbitovy – vždyť možná právě v těchto dvou motivech se vyjevuje nejzřetelněji ahistoričnost naší doby: rádi se necháváme opájet představami neexistujícího židovského utrpení, velmi rádi z něj případně viníme někoho jiného. Ne tak tyto básně: jakoby každý zplynovaný, zbídačený lidský osud je tu přítomen a hrozí každou vteřinou vyskočit před naši nějak hloupě už poklidnou chůzi, tak jako v básni, která se tváří jako vzpomínka na dětství než: „Ani tehdy ani teď/ nešlo a nejde/ všechno pěkně spatra:/ Hup do sena/ rozepnout gatě/ a sukni nahoru// Vždyť čtvrtým do partičky/ býval Žid Fein// A pokračování hry?/ To se nekonalo/ Všichni od Feinů/ museli nastoupit/ do transportu/ Ten odjel kamsi na Východ(...)" V poklidných, intonačně sevřených verších se tu slupka po slupce stahuje trauma ne už nějaké evropské civilizace 20. století, ale trauma osobní ztráty.

Ale Jurkovičovy básně nejsou jen bolestným rozvzpomínáním, nejsou plačtivým upamatováním se na odcházející život. Ještě si umějí ty básně zavýsknout, ještě si umějí odfrknout. Výsledkem jsou pak třeba i takovéto erotické partie: „Hubu měla od ucha k uchu/ A dole?/ Tam se jak v mlejnici/ Točilo šest chlapů/ Každý od jiného cechu/ Anebo řemesla/ Žádný nicky/ Poleno k polenu/ Klín ke klínu/ Led praská/ Pára syčí/ Kašpárek bubnuje/ Honza si balí ranec buchet/ Princezna se směje/ A ježibaba skuhrá/ Copak tohle dělá/ Šípková Růženka?" Teď zas krátké, úsečné verše, které se jen pomalu lámou v ironický škleb.

Jurkovič je poeta doctus: jeho básně se neustále poměřují s odkazy jiných básníků. Nejvícekrát se připomene Březina, ale také Mácha, Hašek, Nezval a mnozí další. Ale zas: není to jen uctívání, je to spíš pasování se s díly, která jsou pro básníka nějak důležitá. I toto přece patří do

naší existence. I ta je ještě pro některé z nás značkována knihami, které nás provázely v určitých okamžicích našich životů. Není potom náhoda, že se Jurkovič přímo a otevřeně vyznává ze své vášně pro knihy a knihu jako věc činí i tématem básně: „Na podlaze bez koberce/ Jak leklé ryby/ Vedle postele/ Leží knihy/(...) Ale naposled/ To když se spáčí/ Probudil se do jarního dne/ Zdály se mu/ Všechny ty svazky/ Čtené i nečtené/ Být stádem/ Žlutých podbělů u silnic/ Fialových podléšek/ V kamenitém svahu/ A bílých chudobek v lukách“.

Je potom samozřejmé, když se tyto básně staví i do pozice jakýchsi ochranitelů slova a krutě ironizují každého, kdo by chtěl žvatlavým, slizským hlasem nabourávat životodárné ticho, jak je tomu v básni s nejkrásnějším názvem celé sbírky, *Žvátorové*: „Neboť všichni/ vy chlapáctí žvátorové/ uslintaní prndálisti/ ale též švitořivé slečinky/ a ukecané baby/ v gatích i v sukních/ zpravidla rušíte/ nikoli jen moje kruhy(...)”

Ukazuje se tedy nakonec, že předkládat vlastní básnický deník, poezii ve stavu surovém, ještě neučasteném, má své opodstatnění teprve tehdy, stojí-li za ní též svéhlavý osud ne-li rovnou básnický, pak tedy osud toho, jenž chce být služebníkem té veliké věci, které říkáme poezie. Zprávu o takto prožívaném světě čtu potom vždy s úctou a rád.

Jakub Chrobák

ARIZOŇAN V KRAJI DIVŮ

Kniha G. S. Evanse popisuje trampoty průměrného expata v postkomunistické divočině. Vidět sám sebe očima druhých bývá jistě užitečné, z této knihy se však dozvíme spíše o americké mentalitě než o současných Čechách. Vypravěčovy postřehy jsou zcela banální, ovšem sdělované slavnostním tónem jako „Eppur si muove!”

Po pádu komunismu byla česká společnost otevřenější než kterákoli jiná, připravená absorbovat nové podněty – nemůžeme za to, že nám sem posílali samé tutany, kteří se doma nechytali a doufali, že jim zdejší incivilizado umožní udělat kariéru pouze na základě znalosti mateřského jazyka. To je případ i Fredericka Barona, hlavní postavy této knihy. Za třičtvrtě roku, který strávil v Praze a Brně vyučováním angličtiny, své zápisky vyplnil hlavně nářky na svou neschopnost sbalit domorodku a pochopit fungování zdejších institucí. Název knihy odkazuje k deníkům

Adriana Molea, ale zatímco pohled přemoudřelého adolescenta na politiku, milostné vztahy či školský systém má neodolatelné kouzlo, u třicetiletého Evansova hrdiny působí ta naivita až trapně, za hranicí veškeré uvěřitelnosti. Samozřejmě by nebylo rozumné hledat v knize přímočarou autobiografii. Ale nějak převratně dekonstruktivní koncept, který by banalitu Baronových zápisků ospravedlnil, také neobjevíme. Ale možná jsem prostáček, který Evansově ironii naletěl, sveden nevkusnou ambaláží knihy a ledabylou redakcí.

Příběh se odehrává na konci devadesátých let, kdy už Češi byli na Američany zvědaví podstatně méně, než tomu bylo naopak. Mobilní, automobilová a supermarketová kultura však ještě neměla tak totalitní rozměry jako dnes – Baron je šokován množstvím lidí chodících po ulici i tím, že český chleba chutná, „jako by ho někdo upekli“. Dnes už by si Američan jistě v Praze připadal jako doma – na rozdíl od návštěvníka z českého či moravského venkova. Kuriózní je všeználkovství vypravěče, který se pozastavuje třeba nad jménem pražského Nového Města, které je tvořeno samými (z amerického pohledu) starými domy. Baronův arizonský původ vysvětluje šok z českých podzimů a zim: „mám za to, že jsem objevil příčinu slavné střeoevropské náctury: počasí.“ Při četbě převládá pocit trapnosti, který se zmocňuje okolí, když se někdo postrádající smysl pro humor rozhodne být vtipný: „Také jsem narazil na kamenný pomník upomínající na skupinku místního odboje zavražděnou nacisty. Oficiálně prohlašuji: něco takového člověk na americkém předměstí nenajde.“

Další texty, *Bohemie a Zpevňování konkurenčního postavení češtiny na globálním trhu*, jsou parafrází Kafkovy Ameriky a manažerského newspeaku. Evans je ovšem spíše pečlivým úředníkem, důkladně napodobujícím formální znaky zvolených stylů, než tvůrcem, který by je obohatil vlastním myšlenkovým vkladem. Příhody mladého Američana v bizarním českém světě využívají četných kafkovských motivů, vtipná je i fragmentární struktura textu, odkazující na vykladače, zakrývající svoji bezradnost nad tím, co Franz Kafka skutečně napsal, úvahami nad tím, co napsat mohl. Evans lehce ironizuje americkou bohorovnost, s níž považují Kafku za univerzální klíč ke střední Evropě: „Čtenářům bude totiž okamžitě zřejmé, že Baron před jeho napsáním Čechy nikdy nenavštívil.“ Návrh na zjednodušení češtiny, který má zvýšit její přitažlivost pro cizince, vtipně používá jazyka yuppies, neschopných

uvažovat v jiných kategoriích, než je výnosnost, ale délka textu daleko přesahuje nosnost nápadu. A doufejme, že si knížku nepřečte žádný z horlivých tuzemských činovníků, kteří mají fatální sklon brát věci příliš doslova (a považovat všechno americké za následováníhodné).

U Evanse převládá sebeironie, na rozdíl třeba od povídky Louise Charbonneaua, otištěné před časem v Hostu, která štítivým líčením českých podlidí vypovídala hlavně o autorově nevyzrálosti a anhedonii (či zhrzenosti z toho, že zde nenašel dost malý rybníček, aby se jevil velkou štikou). Americká komunita v sametové Praze se ráda srovnávala se svými bohémskými předchůdci v Paříži dvacátých let, ale jakákoli podobnost s Evansem či třeba Tracy Burnsovou by byla urážkou i pro autora tak notoricky přečeňovaného, jako je Hemingway.

Je zajímavé, co připadá Fredericku Baronovi na českém prostředí natolik kuriózní, aby to komentoval: třeba celkem pohodový vzhled českých sídlišť, v kontrastu s americkými slumy. Nebo skutečnost, že na českých bankovkách jsou vyobrazeni převážně intelektuálové (to spíše než o kulturnosti svědčí o elitářské povaze naší demokracie; kdyby se o tom rozhodovalo v referendu, nosili bychom nejspíš v peněženkách křiklavě barevné papírky s hyperrealistickými portréty Honzy Kollera nebo Dolly Buster). Nebo české vlaky, o kterých nikdy nikdo neví, kdy a kam vlastně pojedou – ačkoli od svých zcestovalejších známých vím, že systém americké veřejné dopravy je ještě chaotičtější (ale lidé Baranova ražení ho nejspíš doma nevyužívají). Že české veřejné knihovny neslouží ani tak čtenářům, jako spíše svým zaměstnancům, z nichž se vygenerovala mimořádně zpupná a líná odrůda byrokratů. Že u nás může být úspěšným podnikatelem i zjevný alkoholik. Že domorodci reaguji na vyprávěčovo studium české literatury s rozpaky – není divu, naši intelektuálové horlivě šíří víru, že veškerá domácí kultura je zcela bezcenná a tudíž cizinec, který se jí zabývá, je automaticky podezřelý. A Češky, které Baronovi připadaly tak úžasně exoticky přitažlivé, už na cestě za americkým ideálem ženy coby neurotické a nepřístupné kariéristky urazily díky své vrozené učenlivosti značný kus cesty.

G. S. Evans: Tajný (český) deník Fredericka Barona a jiné texty. Překlad Olga von Pohl, Nakladatelství Miroslav Kouba – Aequitas, Praha 2007, 120 stran, náklad a cena neuvedeny.

Jakub Grombář

ZBYTEČNOST KOLMANOVÝCH PAMĚTÍ?

Arnošt Kolman značnou část svého života prožil v Sovětském svazu, kam se dostal jako voják rakousko-uherské armády, zažil tam bolševický převrat v r. 1917, ještě jako zajatec se přiklonil ke komunismu a přidal se na stranu bolševiků v občanské válce. Brzy získal sovětské občanství a střídavě pracoval v různých vědeckých ústavech a institucích zabývajících se agitací a propagandou. V souvislosti s touto činností také ve 20. letech minulého století působil jako agent Kominterny v Německu, odkud však byl vyhoštěn. Toto Kolmanovo životní období je jím samým hodnoceno nejnadšeněji: intenzivním studiem si osvojoval hlavní základy komunistické ideologie, seznamoval se s Leninovými spisy, vstoupil do bolševické strany, pracoval pro ČEKU (represivní sovětskou organizaci provádějící čistky, později začleněnou do NKVD), působil jako politruk v armádě rudých, stal se otcem dvou synů s příznačnými jmény Ermar (zkratka slov Éra Revolučního MARxismu) a Elektrij, později ještě přibyl Lenik.

Očekávat od autobiografie Kolmanovy objasnění určitých událostí, postojů a názorů otevřeně, přímo a nedemagogicky, nelze. Záměrně se citlivým problémům vyhýbá, mnohdy i velice rafinovaně. Otevřenost je vlastnost, kterou pokud Kolman někdy měl, tak ji osobní systematickou péčí pozbyl, což se ovšem jeví být v kontextu sovětských dějin prozíravé. Otevřenost při líčení historie neměl při psaní vůbec v úmyslu. Naštěstí pro nás existuje množství zdrojů, které mohou Kolmanovu autobiografii dešifrovat: Kolman si totiž záměrně vymýšlí nového Kolmana – takového, který vyjde z 20. století jako upřímný, ale oklamáný, ZASLEPENÝ bolševik.

Pro naše historiky by byla bezesporu nejpříťažlivější pasáž osvětlující okolnosti Kolmanova působení v Praze v období tzv. třetí republiky. Kolman však záměrně tyto okolnosti ještě mnohem více zamlžuje, takticky hovoří o svém oficiálním působení, což ale lze doložit i z mnoha jiných zdrojů. Zůstává tedy nejasné, co bylo skutečným důvodem Kolmanova pobytu v Praze. Nelze si však nevšimnout, že jeho drzé odhodlání budovat v poválečném Československu socialismus, je jakoby navzdory nepříznivé situaci. Kolman zřejmě narážel na neshody, které měl už od války s československými komunisty (a sice s velmi mocnými: R. Slánským a V. Kopeckým), kteří těžko snášeli Kolmanovu oddanost ideologii spojenou

navíc s velkou osobní skromností a nenáročností. Těžko tedy lze předpokládat, že byl vedením KSČ do ČSR pozván, jak se nás snaží přesvědčit: kdo jej tedy pro oblast komunistické propagandy v ČSR zmocnil? Proč pobýval v zemi na diplomatický pas? Nedůvěryhodný je i Kolmanův pokus přesvědčit nás, že jeho vliv byl velice malý (nebyl členem ÚV KSČ atd.), ale přesto byl vládou vybrán jako člen naší delegace jednající na mírové konferenci v Paříži (s. 243). Měl to snad být pokus našich komunistů se Kolmana zbavit?

V září 1948 byl Kolman zatčen a přes Vídeň dopraven do moskevského vězení Lubjanka, kde bez řádného odsouzení pobýval až do r. 1952. Tento postup by odpovídal mechanismům komunistické represe a konkrétně se jednalo zřejmě o represi sovětskou: Kolman nemohl být odstraněn bez sovětského souhlasu, zájem Sovětů na jeho osobě byl velký, jinak by nebyl přepravován do Moskvy a držen ve vězení přímo tam. Je možné, že se s ním počítalo v nějakém politickém procesu, ale buď se nepodařilo jeho osobu vkomponovat do scénáře nebo pominul důvod tak učinit. Sám je přesvědčen, že upadl do nemilosti kvůli veřejné kritice Slánského, Bareše a Švermové v *Tvorbě*: tady se nám představuje Kolman-idealista, muž svým způsobem věrný svým názorům, ochotný je polemicky hájit za jakékoliv politické situace.

V r. 1959 se Kolman již opět nachází v Praze ve významné vědecké funkci a pro Kolmanovy komplikované, těžkopádné, ale časově dobře vypočítané názorové obraty je typické, že zavrhuje stalinismus v době, kdy končí kritika kultu Staliny osobnosti: „*Zkrátka, moje slepá, jako kámen tvrdá, přímo nábožná víra v dokonalého „velikého vůdce a učitele“ byla krutě otřesena*“ (s. 308). Nevím, co měl Kolman v úmyslu tímto příznáním vyvolat, mě však právě takový závěr děsí, zejména uvážím-li, čím si Kolman naplnil život. A zřejmě se i Kolman ocitl při psaní této pasáže v krizi, když se jako slavný přepisovatel Karafiátových *Broučků* ohání „nábožnou vírou.“

Za zmínku stojí i Kolmanův postoj ke kybernetice, kterou veřejně v době svého působení v ČSR zavrhoval jako buržoazní zvrácenost, nicméně z paměti vychází jako její průkopník a ochránce v sovětské vědě po propuštění z Lubjanky (s. 311-315).

Své veřejné působení sám ukončil na počátku 60. let, na konci 70. let se ještě naposledy proslavil otevřeným dopisem Brežněvovi, v němž mu sdělil své vystoupení ze strany. Ten byl ale již ode-

slán z bezpečného Švédska, kde brzy na to zemřel.

Bez ohledů na odpuzující rysy Kolmanovy osobnosti (chladnost, udavačství, rabování v ČECE, tolerování lidských obětí coby nezbytnosti při stavění nového řádu atd.) je nutné uznat, že se jednalo o člověka svým způsobem statečného a činorodého: přežil pronásledování i těžká vězení, do konce života byl literárně činný (ponechejme stranou kvalitu a přínos jeho prací). Kolmanova optika, s jakou svět vnímá a prožívá, je neklidná, chaotická, plná nestabilního řádu, převratů a lidských tragédií. A Kolman právě toto přijímá jako skutečný řád věcí, nejistota jeho vnitřního světa, který promítá do světa vnějšího, mu skýtá oporu. Pouze zdánlivě se snaží svým jednáním docílit klidu.

Jeho pokusy o projevení srdečnosti zůstávají studené a životní situace, kde se nám mohl Kolman lidsky rozevřít (např. již zmiňovaná uvěznění), záměrně pomíjí a odbývá nezbytným popisem, aby nenarušil linii příběhu.... Kolman má panický strach ze sebeodhalení. Pak se měl ovšem zaměřit na sepsání pamětí politických, koneckonců i podnadpis *Paměti starého bolševika* odkazuje ke Kolmanovi-politikovi. Rozsáhlé popisy rodinného života však jsou do memoárů zařazeny a tuším důvod. Kolman chce od budoucích generací pochopení a rodina má dopomoci ke zlidštění jeho osoby.

Paměti jsou již pouze zbabělým pokrouceným svědectvím o životě člověka, který ve stáří zatoužil po vlně sympatií a byl si vědom toho, že je nevyvolá Kolman skutečný. Je pak jenom další tragédií, že ani smyšlený Kolman nedokáže ve čtenáři probudit pochopení, protože mu chybí elementární lidský rozměr. Kolman reálný nám předkládá svůj ideál člověka ztělesněný Kolmanem vytvořeným: asketického bojovníka za odstranění sociální bídy, svobodu vědeckého projevu a neustálý pokrok. Ve skutečnosti se vůbec neomlouvá za své činy, těch se dopustil přece v důsledku „slepé“ víry ve Stalina, necítí své osobní lidské selhání, nedopadá na něj tragédie jeho života. Zůstává chladný, postupuje ve směru svého kalkulu - paměti se mu staly pouze prostředkem k obhájení vlastní osoby před světem. Logickou operací tak lze dojít k jednoduchému závěru: má asi k takovému očištění se velmi podstatné důvody.

KOLMAN, ARNOŠT: ZASLEPENÁ GENERACE. PAMĚTI STARÉHO BOLŠEVIKA. BRNO (HOST) 2005. VYD. PRVNÍ, 428 S., ISBN 80-7294-148-8.

Andrea Chrobáková-Lněničková

